

Tillitens roll för storskaligt kollektivt handlande

Sverker C. Jagers, Felicia Robertson

Sverker C. Jagers, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

E-post: sverker.jagers@pol.gu.se

Felicia Robertson, doktorand i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

E-post: felicia.robertson@gu.se.

Förmågan till kollektivt handlande präglar mänsklighetens historia men samtidigt är det ingen självklarhet: Om alla andra samarbetar, har varje enskild individ eller aktör goda skäl att fuska eller "friåka" på andras ansträngningar. För att kunna lösa stora samhällsutmaningar, såsom antibiotikaresistens och klimatförändringar, krävs storskaligt samarbete. I denna artikel diskuterar vi betydelsen av förtroende för att sådant kollektivt handlande skall uppstå; på frivillig väg eller genom politisk styrning. Med empiriska analyser av olika typer av surveydata finner vi ett positivt samband mellan mellanmänsklig tillit och frivilligt kollektivt handlande, medan samma typ av tillit har ett negativt, eller helt saknar samband, med individens acceptans av politisk styrning. Vidare finner vi ett positivt samband mellan politisk-institutionellt förtroende och acceptans av sådan styrning.

The ability for collective action has forged the history of mankind, yet it is not certain, because if everyone else cooperates, it gives each individual reasons to freeride on other people's accomplishments. Solving large-scale challenges such as antibiotic resistance and climate change, demands a higher degree of collective action. In this paper we discuss the importance of trust to achieve collective action, either voluntarily or through political steering. By analyzing survey data, we find a positive relationship with generalized trust and voluntary collective action while this kind of trust is either negatively related, or not related at all, to individuals' acceptability of political steering. We also find a positive relationship with political or institutional trust and acceptability of such steering.

Introduktion

Många av de stora samhällsutmaningar som människan står inför idag, kan definieras som kollektiva handlingsproblem (Ostrom, 2010), eller samarbetsproblem. Exempelen på sådana är många, såsom klimatförändringar, utfiskning och nedsmutsning

av världshaven samt tilltagande antibiotikaresistens. Ett kollektivt handlingsproblem brukar definieras som att vinsten för en grupp som helhet är störst när alla samarbetar, medan avkastningen för varje enskild individ är störst om man avstår från att samarbeta och bidra till det kollektiva, oavsett om andra i gruppen avstår eller

samarbetar (Dawes, 1980). Varje individ med förståelse för grundproblemet måste alltså göra mer eller mindre stora avsteg från sitt egenintresse för att lösa detta dilemma, där det finns en uppenbar risk att bli exploaterad av andra, dvs. att en eller ett fåtal väljer att samarbeta men det stora flertalet låter bli. Således riskerar de goda samarbetarna att förlora i dubbel mening då de lätt fångas i en så kallad ”social fälla” (Rothstein, 2005) vilket kännetecknar en situation där en aktör väljer att avstå från den kortsiktiga individuella vinsten, samtidigt som tillståndet för resursen eller nyttigheten fortsätter att försämrans (Kollock, 1998). En intressant fråga i sammanhanget är därför om – och i så fall under vilka villkor – enskilda individer kan tänkas vara beredda att samarbeta genom att avstå från sitt egenintresse för att undvika olika kollektiva förluster?

I småskaliga dilemman, såsom lokalt fiske i en liten gemensam sjö, har forskningen visat att vissa faktorer ökar förutsättningarna för att skapa och upprätthålla samarbete. Bland dessa utmärker sig gruppstorlek, låg grad av anonymitet, hög offentlighet, goda möjligheter till kommunikation, upprepade interaktioner mellan inblandade aktörer, resursens avgränsning, möjligheter att bestraffa negativt beteende, samt tillit (Dietz, Dolšak, Ostrom, & Stern, 2002).

De exempel på samhällsutmaningar som vi intresserar oss för här är emellertid *storskaliga*, både avseende problemens storlek men också i antalet inblandade parter. Dessvärre finns det betydligt mindre systematisk forskning kring hur storskaliga

samarbetsproblem kan undvikas och inte minst vilken roll tillit spelar för att storskaliga samarbeten skall uppstå (jmf. Nannestad, 2008; Uslander, 2000). Ett rimligt antagande menar vi vara att ju mer storskaligt ett kollektivt dilemma är, ju svårare är det att få till samarbete för att undvika det. Samtidigt vet vi från historien och för den delen även när vi ser oss omkring i samhället, att sådant samarbete alltid har skett och fortfarande sker. Till exempel betalar flertalet svenskar sin skatt - trots att möjligheterna att smita ifrån vissa skatter kan vara tämligen stora (Hammar, Jagers, & Nordblom, 2009). Ett annat exempel är att många människor går och röstar, trots att inflytandet från varje enskild röst är försumbart (Dawes, 1980).

Syftet med artikeln är därför att undersöka *vilket samband som finns mellan individers tillit och deras vilja att samarbeta kring storskaliga utmaningar*.

I nästa avsnitt teoretiserar vi först relationen mellan tillit och människors samarbetsbenägenhet och avslutar med att lansera två hypoteser. Därefter redogör vi för våra empiriska operationer, följt av en kärnfull resultatredovisning. Artikeln fortsätter sedan med en kort diskussion och avslutas med förslag på ett antal nya forskningsavenyer.

Relationen mellan tillit och samarbete

För att förstå tillitens olika betydelse för storskaligt samarbete menar vi att det är centralt att skilja mellan frivilligt samarbete och det vi kallar skapat eller reglerat samarbete. Med frivilligt

samarbete avser vi kollektiva åtgärder där enskilda aktörer själva väljer hurvida de vill samarbeta eller ej, t.ex. genom att välja att köpa miljövänliga produkter, cykla istället för att köra bil eller att delta i demonstrationer. Reglerat samarbete åsyftar istället samarbete som är en konsekvens av en aktiv styråtgärd av en extern aktör (agent), såsom sociala organisationer och branschorganisationer, men där den främsta externa aktören som har förmågan att reglera samarbete brukar anses vara staten. Detta eftersom den vanligtvis har stor makt och en mångfald av tänkbara regleringsåtgärder som spänner från riktlinjer och informationskampanjer till ekonomiska och legala styrmedel och där dessa kan vara både mer tvingande eller uppmanande till sina karaktärer. Denna distinktion är viktig eftersom vi, teoretiskt sett, har skäl att anta att tillit har olika betydelse beroende på vilken typ av samarbete som avses. I det följande avsnittet för vi ett resonemang som utmynnar i antagandet att framgångsrikt frivilligt samarbete framförallt förutsätter en typ av tillit, så kallad mellanmänsklig tillit, medan i fallet med reglerat samarbete är ytterligare typer av tillit och förtroende inblandade.

Tillitens roll för frivilligt samarbete

Orsaken till att tillit har identifierats som en faktor som kan bidra till ökat samarbete, i både små som stora kollektiva handlingsproblem (Nannestad, 2008), är att om en aktör inte kan lita på att andra aktörer handlar för kollektivets gemensamma bästa, utan

istället försöker maximera sina egna personliga nyttor, finns det få skäl för denna aktör att själv agera för kollektivets bästa, eftersom hen då utsätter sig för risken att hamna i den sociala fällan (Rothstein, 2005). I småskaliga miljöer, såsom i bostadsrättsföreningen, eller för fiskarna i den lilla gemensamma sjön, är det vanligtvis så få aktörer inblandade och dessa aktörers faktiska och förväntade beteende väl kända, varför sådan tillit ganska enkelt kan skapas – åtminstone givet att aktörerna historiskt sett har handlat för kollektivets bästa. För att en enskild aktör skall välja att samarbeta i denna lokala kontext, räcker det alltså ganska långt att hen hyser tillit till de (få) andra aktörer som är inblandade. Detta kan vi kalla partikulär mellanmänsklig tillit.

I storskaliga sammanhang, såsom när det gäller att göra individuella beteendeval för att det skall gynna det globala klimatet eller för att bibehålla antibiotikans läkande kraft, är emellertid situationen en helt annan. Här räcker inte alls partikulär mellanmänsklig tillit som återfinns i den lokala kontexten. Bland annat har en aktör i denna situation inga möjligheter att överblicka hur alla andra aktörer (ibland i princip hela jordens befolkning) har agerat tidigare och agerar för stunden, varför fundamenten för att hysa tillit är svaga. I denna situation aktualiseras en annan typ av tillit, en mer generell tillit till andra, som vi hädanefter kommer att beskriva som mellanmänsklig tillit. Sådan tillit operationaliseras ofta med frågan ”Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?”

(Nannestad, 2008). Tidigare forskning visar att om någon hyser sådan tillit, så säger sig människor vara mer villiga att ingå samarbeten, alternativt väljer att ingå i fler samarbeten, trots att de inte kan kontrollera och försäkra sig om att övriga inblandade aktörer verkligen gör detsamma (Fischbacher, Gächter, & Fehr, 2001; Gächter & Herrmann, 2009; Robertson, Jagers, & Rönnerstrand, 2018; Rönnerstrand & Andersson Sundell, 2015).

Här finns emellertid ett par problem som bör beaktas. För det första kan man förmoda att det behövs en tämligen hög grad av mellanmännisklig tillit för att människor frivilligt skall vilja samarbeta kring frågor som kanske delvis utspelar sig på andra sidan jorden - vilket i sig gör att just storskaligt frivilligt samarbete inte är så sannolikt. För det andra visar forskningen att det råder väldigt stor variation i grad av mellanmännisklig tillit världen över (Fairbrother, 2016). För så storskaliga dilemman som antibiotikaanvändning och klimatfrågan, betyder detta att det inte spelar någon större roll att till exempel invånarna i Sverige har en generellt hög grad av mellanmännisklig tillit, eftersom det inte ser ut så i merparten av övriga världen. Resultatet blir därför att varken resten av världen, eller några svenskar frivilligt ändrar beteende, eftersom risken att hamna i en social fälla är för stor.

Att nu somliga människor likväl väljer att avstå från att använda antibiotika eller försöker minska sin klimatpåverkan behöver emellertid inte vara en produkt av deras mellanmänniskliga tillit eller deras förväntningar på omgivningens nivåer av samarbete är

särskilt höga. Det finns givetvis andra viktiga drivkrafter bakom samarbete såsom enskilda personers värderingar, normer och egna moral (Uslaner, 2000, 2002).

Betyder det här att storskaliga samarbetsproblem inte kan undvikas om inte först "rätt" moral och normer präglar samhället? Nej, inte nödvändigtvis. Det betyder bara att det inte finns några enkla vägar framåt om storskaliga sociala fällor ska undvikas just på frivillig väg. Istället behöver människor få hjälp på traven och denna hjälp är det vi här kallar för reglerat samarbete.

Tillitens roll i reglerade samarbeten

I de fall då den sociala fällan är uppenbar, vilket den alltså oftast är ju mer storskaliga dilemman det rör sig om, minskar således sannolikheten att människor kommer att samarbeta. Då är det extra viktigt att enskilda aktörer får hjälp att uppnå detta – genom olika typer av regleringar. Vanligtvis är det staten som handhar detta genom att koordinera och styra våra beteenden så att resultatet blir ett gemensamt samarbete – ett verkligt kollektivt handlande (Olson, 1965). Hamnar vi då i en situation där tilliten inte längre spelar någon roll eftersom en tredje part har tagit över kommandot? Vi menar tvärtom att tilliten i denna situation istället borde få multipla funktioner.

När en reglering på aktörers beteende införs, uppstår nämligen en ny situation där det förväntas av den enskilda aktören att hen faktiskt efterlever den styråtgärd som införts. I någon mening kan man därför säga

att här uppkommer en ny typ av kollektiv handlingsproblematik: Om alla andra följer regleringen har den enskilde aktören allt att vinna på att inte följa regleringen: den kollektiva nyttan (till exempel ett stabilt klimat) uppnås ändå och samtidigt kan hen fortsätta leva som tidigare. Men också det omvända: Om få andra efterlever regleringen har hen inget att vinna på att själv efterleva den.

Också i denna nya situation spelar sannolikt den mellanmännsliga tilliten en viktig roll. Åtminstone två sätt att resonera är möjliga. För det första är det tänkbart att om en aktör kan lita på att andra nog kommer att efterleva regeln, eller agerar i enlighet med vad styrningsåtgärden föreskriver, vågar vår aktör också själv göra det samma och blir mer positivt inställd till regeln. För det andra är det tänkbart att om en aktör hyser en hög tillit till andra människor så kan det istället innebära att hen anser att regeln är överflödigt och alltså inte alls behövs. I det senare fallet kan det innebära att människor med hög mellanmännslig tillit faktiskt är mer negativt inställda till styrning som syftar till att skapa samarbete (Harring & Jagers, 2013). För att någon skall acceptera eller följa regleringar, tillkommer en dimension utöver mellanmännslig tillit, nämligen förtroende för det politiska systemet och dess verkställande institutioner. För att människor skall acceptera och även efterleva regleringar, måste de hysa förtroende för att de institutioner som instiftat och implementerar regleringen har gjort detta på ett rättvist samt effektivt sätt och i förlängningen att de institutioner som har

översyn att regleringen efterlevs också fullföljer sin uppgift så att åtgärden får avsedd styrningseffekt (Lubell & Scholz, 2001).

Hypoteser:

Om vi sammanfattar det hittills sagda kan således följande utfall förväntas vid en empirisk undersökning:

H1. Mellanmännslig tillit har (a) ett positivt samband med individers vilja att samarbeta på frivillig väg, medan (b) sådan tillit har ett negativt samband med individers acceptans av och efterlevnad av styråtgärder avsedda att skapa samarbete.

H2. Politisk-institutionellt förtroende har (a) inget samband med individers vilja att handla kollektivt på frivillig väg, medan sådan tillit har (b) ett positivt samband med individers acceptans och efterlevnad av styråtgärder avsedda att skapa samarbete.

Data och metod

För att undersöka våra hypoteser valde vi två fall av storskaliga samarbetsutmaningar; 1) användning av antibiotika som leder till ökande resistensproblem och 2) miljöproblem som också de har karaktären av kollektiva handlingsproblem. Vi använde oss av två enkätundersökningar från SOM-institutet (Samhälle, Opinion och Media) varav en utfördes 2011 och en år 2016, samt en enkät från Medborgarpanelen som utfördes år 2017 av LORE (Opinionslaboratoriet vid

Göteborgs universitet) vilka tillsammans fångar de aspekter som vi ville undersöka. Dessa undersökningar av personer i Sverige har relativt representativa urval jämfört med befolkningen i stort med en viss överrepresentation av män samt personer med högre utbildning. Antalet som inkluderades i analyserna är 1506 för SOM 2016, 1398 för SOM 2011 samt 838 för Medborgarpanelen.

För att mäta individers vilja till frivilligt samarbete kring användning av antibiotika användes frågan "Motståndskraften hos bakterier ökar i takt med ökande antibiotikaanvändning. Är du beredd att avstå från antibiotika när så är möjligt, även om du riskerar några sjukdagar extra? De fyra svarsalternativen var "Nej, absolut inte", "Nej, troligen inte", "Ja, troligen", och "Ja, absolut". Den variabeln dikotomiserades till "Ja, absolut" eller "Övrigt" då den inte var normalfördelad. För att mäta frivilligt miljöbeteende användes frågan "Hur ofta handlar du miljömärkta varor av miljöskäl?". Alternativen var "Aldrig", "Ibland", "Ganska ofta", "Mycket ofta" och "Alltid". För att fånga individers inställning till reglerad användning av antibiotika använde vi frågan "Vilken är din åsikt om att höja priset på antibiotika för att minska antibiotikaanvändningen?" (från "1=Mycket dålig" till "7=Mycket bra") och för reglerat miljöbeteende drog vi nytta av frågan "Vilken är din åsikt om förslaget att höja koldioxidskatten på bensin?". "Mycket dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska bra förslag" och "Mycket bra förslag". För att mäta individers grad av tillit använde vi följande fråga

för att fånga den mellanmännsliga dimensionen "I vilken utsträckning går det att lita på andra människor i allmänhet?". Denna fråga mättes på en 11-gradig skala från 0 = "Det går inte att lita på människor i allmänhet" till 10 = "Det går att lita på människor i allmänhet". I de datamängder som nyttjades, fanns inte alltid mått på både politiskt- eller institutionellt förtroende, varför jämförelser gjordes med viss försiktighet. För att fånga politisk-institutionellt förtroende nyttjade vi följande frågor "Förtroende för staten" i analyser av attityder till miljöbeteende och reglering av koldioxidutsläpp samt "Förtroende för sjukvården" i analyser av attityder till antibiotikaanvändning och reglering för att öka pris på antibiotika. Förtroende för sjukvården ställdes på följande sätt i SOM 2016: "Hur stort förtroende har du för hur sjukvården sköter sitt arbete?" Svarskategorierna var "Mycket förtroende", "Ganska stort förtroende", "Ganska litet förtroende" samt "Mycket litet förtroende". Den omkodades i motsatt riktning. Förtroende för sjukvården ställdes på följande sätt i Medborgarpanelen (MP) 27 2017 "Hur stort förtroende har du för hur sjukvården sköter sitt arbete?" 1 = "Mycket stort förtroende", 2 = "Ganska stort förtroende", 3 = "Varken stort eller litet förtroende", 4 = "Ganska litet förtroende", 5 = "Mycket litet förtroende" vilka också omkodades i motsatt riktning. Förtroende för sjukvården och mellanmännslig tillit har en låg korrelation i både SOM 2016 (0.27, $p=0.00$) och SOM 2011 (0.28, $p=0.00$).

Förtroende för staten operationaliserades med följande fråga "Ange hur stort förtroende du har för följande institu-

tioner/organisationer: Staten". Svartalternativen var "Mycket stort förtroende", "Ganska stort förtroende", "Varken stort eller litet förtroende", "Ganska litet förtroende", "Mycket litet förtroende". Denna fråga omkodades i motsatt riktning. Mellanmänsklig tillit och förtroende för staten har en förhållandevis låg korrelation (0.30, $p=0.01$).

I SOM 2016 var utbildningsnivå kodat så att kategorierna "Ej fullgjort grundskola" samt "grundskola" = låg, "Studier vid gymnasium, folkhögskola" samt "Examen från gymnasium, folkhögskola" = medellåg, "Eftergymnasial utbildning, ej högskola" samt "Studier vid högskola/universitet" = medelhög och sist "Examen från högskola/universitet" och "Studier vid/examen från forskarutbildning" = hög.

I MP 2017 var utbildningsnivå kodat så att kategorierna "Ej fullgjort grundskola" samt "Grundskola" = Låg. "Gymnasium eller motsvarande, kortare än 3 år" samt "Gymnasium eller motsvarande, 3 år eller mer" = Medellåg, "Eftergymnasial utbildning, ej högskola, kortare än 3 år", "Eftergymnasial utbildning, ej högskola, 3 år eller längre" och "Högskola/universitet, kortare än 3 år" = Medelhög samt "Högskola/universitet, 3 år eller längre" och "Examen från forskarutbildning" = Hög.

Kön var kodat 1 = "Kvinna", 2 = "Man" och 3 = "Annat", kategori 3 togs bort från vidare analys då det enbart fanns 25 personer som svarat detta. Ålder kodades i samtliga data-mängder så att personer mellan 16-29 år = 1, 30-49 år = 2, 50-64 år = 3 samt 65-85 år = 4.

Vi gjorde stegvisa regressionsanalyser för att testa våra hypoteser. En av

analyserna tillämpade binär logistisk regression då den beroende variabeln inte var normalfördelad. I samtliga analyser inkluderades i det första steget endast tillitsmått som oberoende variabler. I nästa steg lade vi till ett antal socio-ekonomiska variabler som kontroller (ålder, kön och utbildningsnivå). I resultaten redovisas endast de fullständiga modellerna utom i de fall då det finns en signifikant förändring redan i de stegvisa analyserna.

Resultat

I den första analysen testas sambandet mellan mellanmänsklig tillit, politisk-institutionellt förtroende och frivilliga samarbeten, och respondenters skattade vilja att avstå från att använda antibiotika i tabell 1. Detta genom en logistisk regression som visar ett positivt samband mellan mellanmänsklig tillit och viljan att avstå antibiotika när politisk-institutionellt förtroende, kön, ålder och nivå på utbildning är inkluderade i modellen. Politisk-institutionell förtroende, nu mätt som förtroende för sjukvården, har inget samband med viljan att avstå från att använda antibiotika. Utbildning bidrar dock till att förklara varför vissa vill avstå från att använda antibiotika. Vidare har enbart den yngsta åldersgruppen ett signifikant samband med att avstå från att använda antibiotika där de yngsta är mindre villiga att avstå än de övriga åldersgrupperna. När kontrollvariabler inkluderas förbättras modellen (ökad anpassningsgrad [-2LL], ökad pseudo R² samt signifikant chi² för modellen) och Modell 1 förklarar därmed en del av variationen i varför vissa kan tänka

sig att avstå från att använda antibiotika men inte andra.

För att vidare testa sambandet mellan mellanmännisklig tillit, politisk-institutionellt förtroende och frivilliga samarbeten, analyserar vi respondenters skattade miljöbeteende gällande inköp av miljömärkta varor. I tabell 2, modell 2 har mellanmännisklig tillit ett positivt samband med hur ofta individer handlar miljömärkta varor av miljöskäl när förtroende för staten, kön,

ålder och utbildningsnivå också är inkluderat i modellen. Politisk-institutionellt förtroende, mätt som förtroende för staten, har inget samband med hur ofta personer handlar miljömärkta varor. Utbildning, kön och ålder bidrar också till att förklara hur ofta individer handlar miljömärkt. Modellen förklarar en del av variationen i miljöbeteende, men det skall noteras att modell 2 har en låg förklaringsgrad.

Tabell 1: Logistisk regression av mellanmännisklig tillit och politisk-institutionellt förtroende för viljan att avstå från att använda antibiotika.

	Modell 1 <i>Vilja att avstå antibiotika</i>
Mellanmännisklig tillit	0.07 (0.03)**
Förtroende för sjukvården (låg)	
Förtroende för sjukvården (medellåg)	-0.23(0.30)
Förtroende för sjukvården (medelhög)	-0.11(0.29)
Förtroende för sjukvården (hög)	-0.11(0.32)
Utbildningsnivå (låg)	
Utbildningsnivå (medellåg)	0.62(0.20)***
Utbildningsnivå (medelhög)	0.95(0.21)***
Utbildningsnivå (hög)	1.10(0.20)***
<i>Kön (kvinna)</i>	
Kön (man)	0.01(0.11)
Ålder 16-29	
Ålder 30-49	0.24(0.18)
Ålder 50-64	0.20(0.18)
Ålder 65-85	-0.13(0.18)
Intercept	-1.49(0.37)***
N	1506
Modell chi ²	77.62***
Pseudo R ²	0.04

Kommentar: $p < 0.01 = ***$, $p < 0.05 = **$, $p < 0.1 = *$. B-värden för koefficienten, standardfel i parentes. Den beroende variabeln är "Motståndskraften hos bakterier ökar i takt med ökande antibiotika-användning. Är du beredd att avstå från antibiotika när så är möjligt, även om du riskerar några sjukdagar extra?" "Ja, absolut", "Ja, troligen", "Nej, troligen inte", "Nej, absolut inte" dikotomiserades till 1= "Ja, absolut" och 0= "Övriga". Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2016.

¹ En ordinal logit samt en linjär sannolikhetsmodell genomfördes också med jämförbara resultat.

Tabell 2: Regressionsanalys av mellanmänsklig tillit och politisk-institutionellt förtroende för olika sociala fällor.

	Modell 2 <i>Hur ofta handla miljömärkt</i>	Modell 3 <i>Acceptans öka bensinskatten</i>	Modell 4 <i>Acceptans öka pris antibiotika</i>
Mellanmänsklig tillit	0.03**(0.01)	0.02(0.02)	-0.10***(0.04)
Förtroende för sjukvård	-	-	.18***(0.06)
Förtroende för staten (låg)	0.04(0.03)	0.11***(0.04)	-
Utbildningsnivå (Låg)			
Utbildningsnivå (Medellåg)	0.08(0.08)	0.17(0.09)	-0.31(0.43)
Utbildningsnivå (Medelhög)	0.22***(0.08)	0.33(0.10)	-0.11(0.42)
Utbildningsnivå (Hög)	0.37***(0.08)	0.57(0.10)	0.36(0.41)
Kön (kvinna)			
Kön (man)	-0.18***(0.05)	-0.33***(0.06)	0.15(0.12)
Ålder (16-29)			
Ålder (30-49)	0.17**(0.08)	0.18*(0.10)	0.33(0.26)
Ålder (50-64)	0.28***(0.08)	-0,08(0.10)	0.23(0.26)
Ålder (65-85)	0.36***(0.09)	-0,04(0.10)	0.38(0.26)
Intercept	2.15***(0.14)	2.04***(0.17)	2.58***(0.55)
N	1398	1398	837
R ²	0.05	0.07	0.04
F	8.34***	11.98***	4.25**

Kommentar: $p < 0.01 = ***$, $p < 0.05 = **$, $p < 0.1 = *$. Standardfel i parentes. Beroende variabel modell 2 Hur ofta handlar du miljömärkta varor? "Alltid", "Oftast", "Ibland" eller "Aldrig". Beroende variabel modell 3 "Vilken är din åsikt om förslaget att höja koldioxidskatten på bensin?". "Mycket dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska bra förslag" och "Mycket bra förslag". Beroende variabel modell 4 "Vilken är din åsikt om att höja priset på antibiotika för att minska antibiotikaanvändningen?" (från "1=Mycket dålig" till "7=Mycket bra"). Förtroende för sjukvård analyserades enbart i modell 4. Förtroende för staten analyserades endast i modell 2 och 3. Källa för modell 2 och 3: Den nationella SOM-undersökningen 2011. Källa för modell 4: Medborgarpanelen 23 2017.

Nästa del av analysen handlar om att bedöma relationen mellan mellanmänsklig tillit samt politisk-institutionellt förtroende och inställning till reglering av samarbetsproblem (tabell 2, modell 3). Mellanmänsklig tillit har ett signifikant och positivt samband med viljan att höja skatten på bensin ($b = 0.04$, Std. fel = 0.02, $p = 0.01$) när endast mellanmänsklig tillit och politisk-in-

stitutionellt förtroende är inkluderade i modellen. Det sambandet försvinner när kontrollvariabler introduceras och då är sambandet mellan mellanmänsklig tillit och viljan att öka skatten på bensin positiv och inte signifikant på p -nivån $= 0.05$. Politisk-institutionellt förtroende har ett positivt samband med inställningen till att öka priset på bensin även när mellanmänsklig tillit,

kön, ålder och utbildningsnivå är med i modellen. Kön och utbildning verkar också påverka acceptans för en höjning av bensinskatten där ökad utbildning ökar acceptansen medan kvinnor är mer positiva till en höjning än män. Trots att det fortfarande finns en stor del oförklarad variation så bidrar Modell 3 till att förklara inställningen till en skatthöjning på bensin.

I den avslutande modellen (tabell 2, modell 4) analyseras kopplingen mellan mellanmännisklig tillit samt politisk-institutionellt förtroende och inställningen till att öka priset på antibiotika för att minska överanvändning. Mellanmännisklig tillit har ett signifikant och negativt samband med inställningen till att öka priset på antibiotika när politisk-institutionellt förtroende, kön, ålder samt utbildningsnivå är inkluderade i modellen. Politiskt-institutionellt förtroende, här mätt som förtroende för sjukvården, har ett signifikant och positivt samband med inställningen till att öka priset på antibiotika, när mellanmännisklig tillit,

kön, ålder samt utbildningsnivå är inkluderade i modellen. I denna modell har utbildningsnivå ett positivt samband med acceptans av prisökning vilket innebär att högre utbildning ökar acceptansen av sådan styrning. Modell 4 förklarar heller inte så mycket av variationen men bidraget till att förklara inställningen till en ökning av priset på antibiotika är i varje fall signifikant.

Diskussion

Sammanfattningen av våra resultat återfinns i tabell 1. Där finner vi att mellanmännisklig tillit har ett positivt samband med frivilligt samarbete. Detta resultat ger stöd för vår första hypotes (H1a). Mönstret ser annorlunda ut vad gäller reglerat samarbete. I fallet med acceptans för att höja priset på antibiotika är sambandet negativt, precis så som hypotesen dikterar (H1b), dvs man är mer positiv till denna reglering ju lägre förtroende man har. Däremot finner vi inget signifikant samband i fallet med stöd för en höjd koldioxidskatt. Möjligen kan

	Frivilligt samarbete		Reglerat samarbete	
	Antibiotika	Miljö	Antibiotika	Miljö
Mellanmännisklig tillit	+	+	-	0
Politisk-institutionellt förtroende	0	0	+	+

Figur 1 Resultat av sambanden mellan mellanmännisklig tillit samt politisk-institutionellt förtroende och människors skattade vilja att acceptera/utföra frivilligt och reglerat samarbete

detta bero på att ordet skatt påverkar andra värderingar och attityder som starkare påverkar ens inställning till en sådan höjning än vad mellanmänsklig tillit gör.

Ser vi sedan till politisk-institutionellt förtroende så fann vi att sådant förtroende inte har något signifikant samband med frivillighet och bör inte heller ha det, enligt vår andra hypotes (H2a). Däremot finner vi signifikanta positiva samband mellan politisk-institutionellt förtroende och stöd för både reglering av antibiotikaanvändning och koldioxidutsläpp, vilket går i den andra hypotesens riktning (H2b).

Avslutning

I den här artikeln har vi behandlat vilken betydelse tillit har för att skapa storskaligt kollektivt handlande. Vi vet att personer som hyser tillit är mer benägna att samarbeta med andra människor i både frivilliga och reglerade kollektiva handlingsproblem, något våra analyser också tycks bekräfta, även om det är viktigt att påpeka att vi inte mäter faktiskt beteende utan snarare personers självskattade beteende.

Men, många av de storskaliga problemen sträcker sig över nationsgränser och det kräver att vi har kunskap om hur sambandet mellan tillit och samarbete ser ut i många olika länder. Dessvärre är flertalet studier på tillit inom miljö- och hälsoområdet utförda i länder där människor generellt har en hög nivå av tillit. Den här artikeln har till på köpet utgått från exemplet Sverige, som har bland de högsta nivåerna av tillit i hela världen, något som möjligen kan vara pro-

blematiskt. Likväl finns även här ett samband mellan tillit och samarbete även om sambanden är relativt svaga. Detta kan antagligen innebära att tillit har en än större betydelse för samarbete i länder med lägre tillit. Det finns sannolikt även skillnader mellan länder i den skala på vilken tillit mäts. Skillnaden mellan en person som har låg tillit i ett land med låga nivåer av tillit och en som har höga nivåer av tillit i ett land med hög tillit, jämfört med någon med hög tillit i ett land med låg tillit, är troligtvis stor. Då vi väntar oss att det finns en skillnad i benägenheten att samarbeta mellan de som har hög- respektive låg tillit, behöver detta utredas vidare och jämföras med kontexter med generellt lägre tillit.

Ytterligare en aspekt som behöver utredas vidare är huruvida ytterligare andra typer av kollektiva dilemman kan ha olika samband med tillit för att skapa samarbete. Det kan till exempel vara så att resursens avgränsning, det kollektiva handlingsproblemets struktur, hur ofta någon använder resursen och vilka som är inblandade i nyttjandet av denna resurs skiljer sig i avseendet hur tillit påverkar samarbetsviljan.

Avslutningsvis, en fråga som diskuterats flitigt är huruvida tillit förändras över tid och i förlängningen vad det skulle få för effekter för samarbetsviljan. Sett utifrån hur vi resonerat här, skulle det innebära att om mellanmänsklig tillit sjunker, ökar det behovet för tredjepartslösningar för att övervinna kollektiva handlingsproblem. Dessutom, om det politisk-institutionella förtroendet sjunker, så påverkar det även människors vilja att

följa regleringar, vilket i sin tur minskar kraften av dessa. Om den mellanmänskliga tilliten å andra sidan ökar kommer förutsättningarna för att undvika kollektiva handlingsproblem också att öka.

Referenser

- Dawes, R. M. (1980). Social dilemmas. *Annual Review of Psychology*, 31(1), 169-193.
- Dietz, T., Dolšak, N., Ostrom, E., & Stern, P. C. (2002). The Drama of the Commons. In E. Ostrom, T. Dietz, N. Dolšak, P. C. Stern, S. Stonich, & E. U. Weber (Eds.), *The drama of the commons*. Washington DC: National Academy Press.
- Fairbrother, M. (2016). Trust and public support for environmental protection in diverse national contexts. *Sociological Science*, 3, 359-382.
- Fischbacher, U., Gächter, S., & Fehr, E. (2001). Are people conditionally cooperative? Evidence from a public goods experiment. *Economics Letters*, 71(3), 397-404. doi:[http://dx.doi.org/10.1016/S0165-1765\(01\)00394-9](http://dx.doi.org/10.1016/S0165-1765(01)00394-9)
- Gächter, S., & Herrmann, B. (2009). Reciprocity, culture and human cooperation: previous insights and a new cross-cultural experiment. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 364(1518), 791-806.
- Hammar, H., Jagers, S. C., & Nordblom, K. (2009). Perceived tax evasion and the importance of trust. *The Journal of Socio-Economics*, 38(2), 238-245.
- Harring, N., & Jagers, S. C. (2013). Should we trust in values? Explaining public support for pro-environmental taxes. *Sustainability*, 5(1), 210-227.
- Kollock, P. (1998). Social dilemmas: The anatomy of cooperation. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 183-214.
- Lubell, M., & Scholz, J. T. (2001). Cooperation, Reciprocity, and the Collective-Action Heuristic. *American journal of political science*, 45(1), 160-178. doi:[10.2307/2669365](http://dx.doi.org/10.2307/2669365)
- Nannestad, P. (2008). What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything? *Annual Review of Political Science*, 11(1), 413-436. doi:[10.1146/annurev.polisci.11.060606.135412](http://dx.doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.060606.135412)
- Olson, M. (1965). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ostrom, E. (2010). Polycentric systems for coping with collective action and global environmental change. *Global Environmental Change*, 20(4), 550-557. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2010.07.004>
- Robertson, F., Jagers, S. C., & Rönnerstrand, B. (2018). Managing Sustainable Use of Antibiotics—The Role of Trust. *Sustainability*, 10(1), 143.
- Rothstein, B. (2005). *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rönnerstrand, B., & Andersson Sundell, K. (2015). Trust, reciprocity and collective action to fight antibiotic resistance. An experimental approach. *Social science & medicine*, 142, 249-255. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.08.032>
- Uslaner, E. M. (2000). Producing and Consuming Trust. *Political Science Quarterly*, 115(4), 569-590. doi:[10.2307/2657610](http://dx.doi.org/10.2307/2657610)
- Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust*: Cambridge University Press.